

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Din jävel!
Vokativa nominalfraser med possessivpronomen

Per Anders Jeppson

Specialarbete, 7,5p
Svenska språket, fortsättningskurs SV1203
Vt 2012
Handledare: Benjamin Lyngfelt

Sammandrag

Uppsatsens syfte har varit att undersöka hur den grammatiska konstruktionen för fraser av typen *din jävla idiot* används. Resultatet av denna undersökning har legat till grund för utarbetandet av en databaspost åt en databas över grammatiska konstruktioner, kallat konstruktikon. Undersökningen är gjord med hjälp av Språkbankens sökverktyg för korpusar, Korp. Resultatet visar att konstruktionen kan användas med såväl andra som första person pronomen och kan uttrycka såväl en negativ som en positiv inställning gentemot den tilltalade.

Nyckelord:

konstruktionsgrammatik, possessivpronomen, korpusundersökning.

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Syfte	4
3 Bakgrund.....	4
3.1 Konstruktionsgrammatik	4
3.2 Konstruktikon.....	5
4 Kategorisering	5
4.1 Vad har redan sagts?.....	6
4.2 Metod	6
4.3 Primär söksträng.....	7
4.4 Kompletterande söksträngar	8
5 Resultat	8
5.1 Normalfall	8
5.2 Pronomenvariation	9
5.3 Negativinställning	9
5.4 Avvikelser i sökresultat	11
6 Upprättandet av konstruktionspost	11
6.1 Riktlinjer	11
6.1.1 SALDO	11
6.1.2 XML.....	11
6.1.3 Mall	12
6.3 Resultat	13
6.4 Förklaringar.....	13
7 Diskussion.....	14
Litteraturförteckning	15

1 Inledning

DITT ÄCKEL! DIN APA! DITT SVIN!

Det intressanta med fraser av det här slaget är inte nödvändigtvis den fräcka tonen utan snarare användandet av en grammatisk konstruktion som är typisk för de nordiska språken. Här använder vi oss nämligen av possessiva pronomen på ett ganska unikt sätt. Kollar man på hur liknande fraser ser ut i de stora germanska språken ser vi nämligen att de istället använder sig av personliga pronomen.

(ty) *Du Schwein!*

(eng) *You pig!*

Vad vi har att göra med här en funktionsbunden grammatisk konstruktion. En av många, det svenska språket är fullt av dem men ändå kan du inte slå upp dem i vare sig ord- eller grammatikbok. Hur kan det komma sig?

2 Syfte

Den här uppsatsens huvudsakliga syfte är att göra en detaljstudie av användningsområde för den grammatiska konstruktionen som vi använder när vi säger *din jävla idiot* och liknande fraser. Denna detaljstudie eller kategorisering kommer i sin tur att utgöra underlaget för en databaspost vars inrättande också är inkluderat i detta uppsatsarbete.

3 Bakgrund

3.1 Konstruktionsgrammatik

Tidigare har de språkliga beskrivningarna delats upp i huvudsakligen två delar. I ordböckerna har vi fått förklaringarna till ordens egenskaper och i grammatikorna har vi fått de generella grammatiska reglerna. Men där i mellan finns ett väldigt stort utrymme av idiom, fasta fraser och andra uttryck som kanske avviker från de grammatiska reglerna men som fortfarande utgör en oerhört stor del av vårt vardagliga språkbruk. Dessa blir nu istället betraktade som lexikalt bundna undantag trots att de i många fall har vidare tillämpning.

Konstruktionsgrammatiken är ett nytt sätt att se på språkliga beskrivningar. Istället för den traditionella uppdelningen ser man på de allmänt vedertagna sammansättningarna, som tex. *ditt svin*, som konstruktioner som är naturliga delar av språket.

3.2 Konstruktikon

Det behövs alltså en ny typ av lexikon för att samla de grammatiska konstruktionerna, något som kan fungera som ett samordnande komplement till ordböckernas och grammatikornas sedvanliga beskrivningar av det svenska språket. Precis ett sådant arbete pågår just nu vid Göteborgs universitet. Där håller man nämligen på att bygga upp ett så kallat konstruktikon. Det vill säga en databas för beskrivningar av de grammatiska konstruktionerna. Databasen skall kunna användas för syften inom såväl språkvetenskapen, pedagogik och språkinlärning som inom språkteknologin. Konstruktikonet kommer tillsammans med Svensk Frasnät och andra språkvetenskapliga lexikon att ingå i Språkbankens resursnätverk. Konstruktikonet och Svensk Frasnät är inspirerat av ett liknande arbete som heter FrameNet och som drivits av ICSI¹ i Berkeley, Kalifornien. Det använder sig av så kallad ramsemantik. Ramsemantik är ett sätt att förklara hur ord, fraser och grammatiska konstruktioner används genom att förklara deras funktion och förhållande till varannan. Om en konstruktion aktualiserar en ram så kan denna ram exempelvis innehålla information semantiska roller, valens med mera. Eftersom ramarna inte är bundna till ord utan till funktioner är det möjligt att flera konstruktioner aktualiserar samma ramar även om de grammatiskt är utformade på olika sätt. Svenskt Frasnät kommer att använda sig av samma ramar som i det amerikanska FrameNet. Fördelarna med detta är att man vid tex. Språkinlärning enkelt skall kunna se och jämföra hur svenska konstruktioner uttrycks på engelska och vice versa.

4 Kategorisering

Innan en konstruktion förs in i databasen måste den kategoriseras, dess typiska användningsområde måste identifieras och studeras eftersom det är vad som kommer utgöra grunden till databasposten i konstruktikonet.

1 International Computer Science Institute

4.1 Vad har redan sagts?

I paragrafen för nominalfraser med possessivt pronomen (§17, kap 39 Svenska Akademiens Grammatik Satser och meningar) beskrivs vad SAG kallar vokativa fraser, det vill säga fraser med funktionen tilltal. Här berörs just denna konstruktionen och den beskrivs enligt följande: Konstruktionen använder sig av andra personens possessiva pronomen och uttrycker en negativ inställning gentemot den tilltalade. Denna negativa inställning måste klart och tydligt framgå av antingen substantivet eller det framförställda attributet. SAG ger exempel som uppfyller och inte uppfyller kriterierna.

1. Din buse
2. *Din byråassistent (se avsnitt 5.3 Negativ inställning nedan)

4.2 Metod

För att själv kunna göra en empirisk kategorisering av konstruktionen har jag som underlag använt mig av Korp, ett sökverktyg för textkorpora som framarbetats vid Göteborgs universitet. Genom Korp har man tillgång till 78st korpusar som tillsammans innehåller ungefär en miljard löpord, så kallade *token* som bestämts med ordklass, böjning med mera. Korpusarna består av material från vitt skilda domäner, bland annat dagstidningar, forskningstidskrifter, bloggar och romaner. Jag har valt att begränsa sökområdet till de korpusar där jag upplever sannolikheten större att konstruktionen förekommer. Valet har därför fallit på korpusgruppen Skönlitteratur och korpusen Bloggmix. I Uppsatsen förekommer exempelmeningar hämtade ur dessa båda korpusar och några exempelmeningar konstruerade av mig, dessa kommer markeras med *S* för Skönlitteratur, *B* för Bloggmix och *K* för dem av mig konstruerade meningarna.

4.3 Primär söksträng

För att kunna begränsa sökresultaten till att i den mån det går bara visa den valda grammatiska konstruktionen och i högst möjliga mån exkludera förekomsten av standardanvändandet av nominalfraser med possessivpronomen, dvs. när dessa uttrycker ägande eller tillhörighet, har jag valt att fokusera på när konstruktionen förekommer som apposition till personligt pronomen. Söksträngen har därför sett ut på följande sätt:

Låda 1	Ord: dig, du, ni eller er
Låda 2	Ordklass: Interpunktion
Låda 3	Ord: din eller ditt eller era
Låda 4	Ordklass: Adjektiv Upprepa: 0 – 3 gånger ²
Låda 5	Ordklass: Substantiv
Låda 6	Ordklass: Interpunktion

Ett konstruerat exempel där det som innefattas av söksträngen är understruket.

^{1.} Vad gör du, din jävla idiot.^K

² Förekomst av adjektiv ej obligatorisk, men konstruktioner som innehåller upp till 3 adjektiv tas med.

4.4 Kompletterande söksträngar

Ytterligare tre sökningar har gjorts i samma korpusmaterial men med lätt modifierade söksträngar. I den förste av dem har innehållet i låda 1 och låda 3 ändrats till reflexiva pronomen (sig respektive sin). I den andra av de modifierade söksträngarna har istället första person pronomen använts (mig och min). Den tredje söksträngen har var identisk med den primära söksträngen så när som på att låda ett tagits bort. Detta för att kunna studera fall då konstruktionen inte används som apposition utan fungerar fristående.

	1	2	3
Låda 1	Ord: sig	Ord: mig	
Låda 2	Ordklass: Interpunktions	Ordklass: Interpunktions	Ordklass: Interpunktions
Låda 3	Ord: sin	Ord: min	Ord: din eller ditt eller era
Låda 4	Ordklass: Adjektiv Upprepa: 0 – 3 gångar	Ordklass: Adjektiv Upprepa: 0 – 3 gångar	Ordklass: Adjektiv Upprepa: 0 – 3 gångar
Låda 5	Ordklass: Substantiv	Ordklass: Substantiv	Ordklass: Substantiv
Låda 6	Ordklass: Interpunktions	Ordklass: Interpunktions	Ordklass: Interpunktions

I nedanstående konstruerade exempelmeningar är det som innefattas av söksträngen är understruket.

1. Han måste ge sig, sin elaka bandit!^K
2. Vad är det för fel på mig, min dumbom!^K
3. Ljuger du mig rakt upp i ansiktet? Din sinnesslöa imbecill!^K

5 Resultat

5.1 Normalfall

Konstruktionen används i direkta tilltal och används för att låta talaren uttrycka sina tankar om den tilltalade genom att sätta ett epitet på vederbörande. Eventuella begränsningar för ”direkt tilltal” är inget som

kommer tas upp mer detaljerat eller som jag kommer fördjupa mig i, i den här uppsatsen utan jag använder mig av uttrycket i en ganska generös betydelse.

Som exempel kan ges en konstruerad exempelmening där någon ropar ut:

Elmander, varför skulle du skada dig, din idiot! För enkelhetens skull kallar jag även denna typ av meningar för direkt tilltal för trots att Elmander inte är på plats och kan höra uttalandet så är det riktat till honom.

Fyra exempelmeningar hämtade ur korpusgruppen Skönlitteratur som visar det typiska användandet av konstruktionen.

1. Är det du, din satmara?
2. Tyst med dig, din gås!
3. Jag litar inte på er, era mordiska svinpälsar.
4. Å, vänta ni, era bovar, nu kommer jag, sade han.

Mitt resultat är huvudsakligen baserat på när konstruktionen står som apposition viktigt att ha i åtanke är dock att konstruktionen lika väl kan stå självständigt.

5. Aldrig i livet, ditt jävla äckel.^B
6. Du far med lögn, ditt jävla kräk!^S

5.2 Pronomenvariation

Fungerar konstruktionen bara med andra person pronomen? Kopussökningarna visar att konstruktionen även används med första person pronomen, om än i väldigt liten utsträckning, men detta är ju inte så svårt att föreställa sig eftersom konstruktionen i huvudsak används i direkta tilltal, användandet av första person pronomen förutsätter alltså att man för en dialog med sig själv. I resultaten av korpussökningarna finns däremot ingen förekomst av konstruktionen med reflexiva pronomen, något som min egen språkkänsla inte heller skulle godkänna.

7. _B Själv fick jag för mig, min idiot, att ta en nubbe med gubbarna ..
8. *Han kunde inte erinra sig, sin idiot, vem han talade med igår.^K

5.3 Negativ inställning

Men stämmer då påståendena att konstruktionen automatiskt anger en negativ inställning? En absolut majoritet av träffarna i korpussökningarna visar att det är så här konstruktionen används. Men sökningarna genererar också träffar som visar hur konstruktionen används på motsatt sätt.

9. Hej på er, era charmörer!^S
10. Älskar dig, ditt bustroll!^B
11. Om du var en man hade jag varit kär i dig, din jävla dröm.^B

Det finns alltså fog för att säga att konstruktionen, i motsats till vad SAG hävdar, inte är begränsad till att användas för att uttrycka negativ inställning gentemot den tilltalade utan likaväl kan användas med positiv betydelse.

Vad gäller SAGs uttalande om att *Din Byråassistent* skulle vara en ogiltig konstruktion då den inte uppenbart uttrycker en negativ inställning vill jag säga att jag visst ser frasen som en möjlig konstruktion beroende på dess kontext. Det är till exempel inte omöjligt att föreställa sig en arbetsplatsjargong där man talar så om en yrkesgrupp som man ser ner på. Ett annat möjligt scenario skulle kunna äga rum inom idrottsvärlden. tex. att säga *din bandyspelare!* till en ishockeyspelare som spelar med hög klubba.

Det finns även mer tvetydiga fall som inte nödvändigtvis förmedlar en negativ inställning men ett i viss grad förminskande av lyssnaren. Exempel ur korpusgruppen Skönlitteratur.

12. Det var bra, att jag råkade på dig, din krabat.
13. Ser Gud ut som du, din lurifax.
14. Du skall gifta dig, din tokskalle!
15. Vad gör ni, era tokstollar?

Vidare finns i svenskan även den fasta frasen *din lyckans ost* som inte heller uttrycker en negativ åsikt utan snarare fungerar som någon sorts kombinerat uttryck av gratulation och avund.

5.4 Avvikelser i sökresultat

Trots försök att försöka begränsa sökresultaten till att bara visa den valda grammatiska konstruktionen har en del felaktigheter lyckats smyga sig in bland sökresultaten, först och främst handlar det om olika typer av uppräkningsmenyer men även om en konstruktion, lik den som behandlas i den här uppsatsen, där talaren karakteriserar relationen till den tilltalade genom att sätta epitet på sig själv.

16. Jag har arbetat och slavat för dig, ditt barn, din mor, dina tjänare,^S

17. Jag är grannen från Folketuna, din värsta fiende.^B

6 Upprättandet av konstruktionspost

6.1 Metod och Riktlinjer

För upprättandet av konstruktionsposten finns det vissa riktlinjer som behöver följas.

6.1.1 SALDO

Saldo är ett semantiskt och morfologiskt lexikon, det betyder att den innehåller lexikala enheter och information om dess betydelse och dess hela böjningsmönster. Saldo är ämnat för språkteknologiskt forskningsarbete och ingår i Språkbankens resursnätverk.

Eftersom många ord har flera betydelser ligger många ord inlagda flera gånger. Exempelvis verbet *att svära*, *det* ligger inlagt två gånger, en gång för betydelsen att tala fult, *Svärar*¹, och ytterligare en gång för betydelsen att försäkra eller lova något, *Svärar*². För vardera *Svärar*¹ och *Svärar*² finns även samtliga böjningar tillgängliga, *svär*, *svor*, *svurit* osv, men även ordklass, i detta fall ett verb, inskrivet i Saldo som *vb*.

6.1.2 XML

Delar av databasposten kommer att vara skrivet i XML-kod. Att kunna skriva XML-kod är ingen absolut nödvändighet för att utforma åtminstone grunderna till en databaspost. På språkbankenbankens

hemsida³ ligger nämligen en utvecklingsversion av konstruktikonet utlagt och i denna finns förklaringar och exempel tillgängliga.

6.1.3 Mall

Enligt den här mallen skall databasposten vara utformad.

Type:	Här skrivs typbenämning på databasposten, dvs vad för typ av databasinlägg det är frågan om, databasen kommer nämligen inte uteslutande att rymma konstruktioner(Cx) utan även semantiska roller(Role) och grammatiska kategorier(Cat).
Category:	Formkategori angivet i saldoformat, Tex. <i>Vb</i> för verb, <i>nn</i> för nomen. För fraser hängs ett <i>-m</i> på.
Definition:	En kort fritextbeskrivning av konstruktionens funktion innehållandes konstruktionens alla beståndsdelar. Med FrameNet rollerna markerade.
Structure:	En grammatisk beskrivning av konstruktionen, del för del, enligt frasstrukturgrammatisk terminologi.
Cee:	Här listas de lexem som ingår i konstruktionen, dessa är också länkade till SALDO.
Coll:	De ord som vanligen används i konstruktionen men som inte är obligatoriska.
Internal construction elements:	Element som ingår som en del av konstruktionen
External construction elements:	Element som ingår i konstruktionens valens men inte i själva konstruktionen.
Examples:	Autentiska exempelmeningar i vilka konstruktionen även är markerad.

3

<http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

Comment:	Egna kommentarer.
Referenser:	Källan till databasposten, dvs. min uppsats.

6.3 Resultat

Type	cx
Category	nmm
Definition	Någon använder en nominalfras inledd med possessivpronomen för att kalla någon [något] _{Property} .
Structure	Det _(poss,1-2 pers) (AP) NP
cee	du ¹ ni ¹ jag ¹
coll	jävel ¹
Internal construction elements	Role: name=Property cat=NP Role: name=Entity ^[1] msd=Pr _{poss}
External construction elements	Role=Entity ^[1] cat=Pr
Examples	Skit ner dig, [din jävel] _{Property} Aldrig i livet, [ditt jävla äckel] _{Property} . Se här har du, [ditt kräk!] _{Property}
Comment	Kan stå både fristående och som apposition.
reference	Jeppson, Per Anders(2012). <i>Din Jävel – Vokativa nominalfraser med possessivpronomen.</i> (b-uppsats) Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet.

6.4 Förklaringar

Type blir *CX*, eftersom det är en grammatisk konstruktion och *Category* blir *nmm* eftersom det är en flerordskonstruktion med nomen som huvudord, en nominalfras.

Vad gäller den grammatiska strukturen, *Structure*. Så ser den ut på följande sätt: En determinerare, uttryckt med possessivpronomen första

eller andra person, följt av ett eller flera fakultativa adjektiv och sist ett nomen.

I *cee* står: du¹ ni¹ jag¹, Detta är SALDO-enheter och användandet av en av dessa är obligatoriskt i konstruktionen. Possesivpronomen är i SALDO ordnade under respektive personliga pronomen som en del dess av böjningsmönstret.

Role är roll eller uppgift i konstruktionen och *Name* är Namnet på rollen.

Definitionen av rollen *Property* är att uttrycka en egenskap hos en *Entity* och en *Entity* är den som utför en handling och/eller har en viss egenskap. För internal construction är *Entity* mottagaren av kommentaren, den tilltalade, som i konstruktionen realiseras av possessivpronomenet och för external construction är *Entity* det pronomen som konstruktionen kan stå som apposition till.

7 Diskussion

Egentligen vet jag inte varför jag inkluderade en söksträng för reflexivpronomen men inte en för tredje person? Hon/Han används ju lika lite som reflexiva pronomen i den typ av tilltal då konstruktionen förekommer. Så om syftet med söksträngarna var att utesluta vad jag redan visste, eller trodde att jag visste, varför inte göra den utförligare.

Possesivpronomen förekommer i mängder av olika konstruktioner och betydelser, den vanligaste såklart för att uttrycka ägande. Näst vanligast är kanske för att uttrycka tillhörighet, tex. ”min fotbollsklubb” som dels betyder fotbollsklubben du spelar i, men också kan betyda fotbollsklubben du hejar på. Din + det du förknippas med. ”Titta är inte det han som spelar doktorn i din tv-serie?” underförstått, den där tv-serien du tittar på och avbrutet talar om. Konstruktioner som uttrycker vad den tilltalade förknippas med inte helt olikt hur tillmäleskonstruktionen jag beskrivit används. I ett större uppsatsarbete hade det kanske kunnat vara av intresse på om man kan klassificera dessa som ett större gemensamt fenomen eller om de är helt skilda från varandra.

Litteraturförteckning

Börjesson, Linnéa (2011) *Kämpa på! En undersökning av konstruktionen VERBA PÅ med fortsättningsbetydelse*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/29105/1/gupea_2077_29105_1.pdf

Lyngfelt, Benjamin och Forsberg, Markus (2012) *Ett svenskt konstruktikon Utgångspunkter och preliminära ramar*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.

http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/29198/1/gupea_2077_29198_1.pdf

Språkbanken. *Konstruktikon (hämtat 2012-05)*,

<http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon>

Språkbanken. *Konstruktikon Utvecklingsversion (hämtat 2012-05)*,

<http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

Språkbanken. *SALDO Introduktion (hämtat 2012-05)*,

<http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/saldo>

Språkbanken. *Svenskt frasnät++ (SweFN++) (hämtat 2012-05)*,

<http://spraakbanken.gu.se/swe/swefn>

Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan och Andersson, Erik (1999) *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm:Norstedts Akademiska Förlag.